

BUZOVLARIN YETİŞDİRİLMƏ TEXNOLOGİYASI

Ş.İ.MƏMMƏDOVA

Azərbaycan ET Heyvandarlıq İnstitutu

Cavanların daha sağlam və möhkəm konstitusiyaya, yüksək məhsuldarlığa malik olması onların yetişdirilmə texnologiyasından bilavasitə aslıdır. Onların hansı istiqamətdə ərtilşdirilməsi əsas götürülür. Yəni, cavanlar damazlıq və ya ümumi istifadə üçün yetişdirilə bilər. Belə bir yetişdirilmə üsulu daha çox ət və süd almağa imkan verər.

Yetişdirilmənin istiqamətindən əslı olaraq bəxım texnologiyası müəyyən edilir. Qaydalar sistemli xarakter daşıyır. Müxtəlif yaş qruplarında yemə tələbat heyvanların bioloji halı nəzərə alınaraq hesablanır.

Açar sözlər: yemləmə, ağız südü, yem pəyi, yetişdirmə, məhsuldarlar

S ağılam və yüksək məhsuldar heyvanlar yetişdirmək üçün buzovları istər südəmə dövrə, istərsə də bu dövrdən sonra müəyyən sxem və normalar üzrə yetişdirmək lazımdır.

Buzov damında körpə heyvan üçün qabaqcadan təmizlənmiş, dezinfeksiya edilmiş və içinə təmiz küləş, ya da başqa materialdan qalın döşənək salınmış ayrıca qəfəs olmalıdır. Bu qəfəsin uzunluğu 1,2, eni 1,0 və hündürlüyü 0,7 metr olur.

Buzov doğulan kimi onun sərbəst tənəffüs etməsi üçün burnunu sıxaraq selikdən təmizləmək, sonra köbəyini dezinfeksiya edilmiş qayçı, ya da bıçaqla 10-15 sm uzunluğunda kəsib ipək sapla bağlamalıdır. Əgər bala anasını əmmək üsulu ilə yemlənəcəksə, onu anasına yalatdırıb qurutmaq məsləhətdir. Sonra balanın diri çəkisi müəyyən edilib doğum dəftərinə qeyd edilməlidir. Buzovların inkişafını yoxlamaq üçün onlar ayda bir dəfə çəkilməlidir(1).

Həyatının ilk günlərində körpə buzovlar profilaktoriyada (zoobaytarlıq tələblərinə uyğun olan xüsusi binada) saxlanmalıdır. Profilaktoriyada buzovlar üçün ayrıca qəfəslər düzəldilməlidir. Burada buzovlar 10-15 gün saxlanmalı və öz anasının südü ilə yemlənməlidir. Bu zaman ananın yelini və əmcəkləri ilıq su ilə, sabunla yuyub, təmiz dəsmalla qurulanmalı, sonra birinci ağız südü ilə bala əmizdirilməlidir.

Körpə buzova ilk dəfə ağız südü içirilməsi vacibdir. Çünki bu südün tərkibində antitel adlanan maddələr vardır ki, bunlar körpə heyvanın xəstəliyə davamlı olmasını təmin edir. Bundan başqa ağız südü, embrion dövründə körpənin bağırsağında yığılıb toplanmış xıltın asanlıqla ifraz edilməsinə kömək edir.

Doğumdan sonra buzovların 4-5 gün ərzində əm-di-yi süd, normal süddən xeyli fərqlənir. Demək, süd körpə heyvanlar üçün qida əhəmiyyətinə malikdir. İlk günlər əmələ gələn süd "ağız südü" (dələmə) olmaqla yeni doğulmuş buzovların mayalandırılmasında istifadə edilir (2).

Doğumdan sonra birinci dəfə sağılan ağız südü-nün rəngi tünd sarı və ya sarımtıl-qonur olur. Bu süd

adi südə nisbətən xeyli qatı, spesifik qoxulu və şor-təhərdir. Ağız südündə yeni doğulmuş balaların sümük və başqa toxumalarının əmələ gəlməsi üçün lazım olan ən zəruri maddələr vardır. O cümlədən, fosfor duzları 2 dəfə, kalsium duzları isə 1,5 dəfə adi südün tərkibində olan həmin maddələrdən çoxdur,

Ağız südü yenidən doğulmuş balanın ana bətnində aldığı qanı əvəz edə bilən dəyərli qıdadır. Ağız südünün bakterisid xassəsi xeyli təsirli olduğundan, orqanizmin rezistentliyini yüksəldir və ilk günlərdə yeni doğulmuş balaları xəstəliklərdən qoruyur. Bu südün tərkibində olan beta laktoqlobulin və evqlobulinin olması ilə əlaqədardır. Südün tərkibində qlobulinin üç cür: beta – laktoqlobulin, evqlobulin və psevdoqlobulin olduğu müəyyən edilmişdir. Ağız südündə zülalın miqdarı 15-20%-ə çatı bilər. 1qr süd zülalı 4,10 kkal enerji əmələ gətirə bilər.

Südün tərkibində olan mineral birləşmələrin təxminən yarısını kalsium və fosfor duzları təşkil edir ki, bu da buzovlarda sümüyün inkişafında həlledici rol oynayır. Südün tərkibində orta hesabla 0,70% mineral maddələr vardır.

Məlumdur ki, buzovların südə olan tələbatını ödəmək üçün ana südünü quru süd tozundan hazırlanmış südlə əvəz etmək olur. Bəzən ilk günlər ağız südü ilə mayalandırılmış buzovlara sonrakı günlərdə verilən süd süd əvəzedicisi ilə əvəz olunur. Qeyd etmək lazımdır ki, bu hal buzovların sonrakı inkişafına mənfi təsir göstərir. Odur ki, kimyəvi tərkibinin müxtəlif maddələrlə zəngin olduğunu nəzərə alaraq "ağız südü" nün buzovların normal böyüməsində əhəmiyyətli qida mənbəyi kimi körpələrə birinci on günlükdə verilməsi heyvandarlıqda bir qayda olaraq qəbul edilmişdir.

Buzova qabdan süd içirildikdə birinci dəfə içirilən ağız südünün miqdarı heyvanın diri çəkisindən və iştahından asılı olaraq 0,4-1,0 litrə qədər olmalıdır. Sonralar isə hər dəfə əvvəlkindən 150-250 qr artıq süd içirmək olar. Buzovun gündəlik süd norması onun çəkisinin 15-16%-ni təşkil etməlidir.

Körpə buzovların gündəlik çəki artımı onlara içirdilən süd normasından asılıdır. Çünki, ilk günlərdə körpə heyvanın inkişafı yalnız ana südünün hesabına olur və bu dövrdə sonrakı dövrlərə nisbətən körpə heyvanın inkişaf sürəti daha yüksək olur. Odur ki, süd norması artıq olduqda körpə heyvanın çəki artımı da yuxarı olur və orqanizmdə çətin həzm olunan qaba yemlərin mənimsənilməsinə kömək edir. Süddə olan qida maddələri çox tez həzm olunduğu üçün körpə heyvan ondan səmərəli sürətdə istifadə edir.

Yeni doğulmuş buzovun mədəsi yalnız asan həzm olunan qidalı yemləri (ağız südü və süd) həzm edə bilir. Doğulduqdan 15-20 gün sonra isə buzovun mədəsi başqa yaxşı keyfiyyətli qüvvəli yemləri də həzm etməyə başlayır. Odur ki, 15-20 günlük buzovları qüvvəli yemlərdən vələmir ununa, qaba yemlərdən isə yüksək keyfiyyətli ota öyrətmək lazımdır. Bunun üçün buzovların axurunda həmişə bu yemləri qoymaq lazımdır. Bitki yemlərinə, xüsusən quru ota tez öyrənən buzovların mədə bağırsağı sistemi yaxşı inkişaf etmiş olur.

Ümumiyyətlə, körpə buzovlara qüvvəli yemi 15 günlüyündə, quru otu 20 günlüyündə, meyvəkökləri bir aylığında, silosu isə 2 aylıqdan sonra vermək məsləhətdir.

Körpə buzovlara verilən yemlər arasında qabaqcadan hazırlanmış quru otun və qırmızı yerkökünün böyük əhəmiyyəti vardır. Körpə ikən quru havada biçilmiş və kölgə yerdə saxlanmış yaşıl otda (xüsusən yoncada) körpə buzovlar üçün çox əhəmiyyətli olan A və D vitaminləri bol olur. Meyvəköklü yemlərdən körpə buzovlar üçün ən yararlısı qırmızı yerköküdür. Çünki onda A vitamini çoxdur.

Yaşıl otlaqların otu heyvanlar üçün ən yararlı və ucuz yemdir. Körpə buzovlar üçün otlaqların əhəmiyyəti daha da böyükdür, çünki buzovlar otlaqda tam dəyərli yaşıl otdan başqa orqanizm üçün çox faydalı olan təmiz havadan və günəş şüalarından da istifadə edirlər ki, bu da onların daha sağlam olmasına səbəb olur.

Körpə buzovlar üçün fermanın yaxınlığında yaxşı keyfiyyətli otlaqlar ayrılmalıdır. Bu otlaqlarda içməli su və kölgəlik olmalıdır.

Körpə buzovların düzgün inkişafı üçün onları mineral yemlərlə təmin etmək lazımdır. İki aylıqadək olan buzovlara gündə 8-15 qr, iki aylıqdan 4 aylıqadək olanlara 18-20 qr, 4 aylıqdan 6 aylıqadək 25-30 qr xörək duzu, tabaşir və sümük unu qarışığından ibarət mineral yem vermək lazımdır.

Profilaktoriya dövrünü keçirdikdən sonra körpə buzovları ümumi buzov damına keçirməli. Burada onlar iki aylıqadək fərdi qəfəslərdə saxlanır, sonra ümumi qəfəslərə keçirilir. Fərdi qəfəslərdə buzovlara qüvvəli yem vermək üçün axur, ot qoymaq üçün isə barmaqlıq olmalıdır. Ümumi qəfəslər müxtəlif həcmdə, yəni 4-6-8-10 və s. yerlik olur. Qəfəslərə salınan buzovların yaş

Cədvəl 1. Qış dövründə körpə buzovların başlamaq üçün gündəlik iş rejimi

Saatlar	İşlərin adı
6-dan 7-dək	Buzovların təmizlənməsi
7-dən 8-dək	Birinci yemləmə
8-dən 10-dək	Suvarma, gəzdirmə və binanın təmizlənməsi
10-dan 13-dək	İstirahət
13-dən 14-dək	İkinci yemləmə
14-dən 16-dək	Suvarma, gəzdirmə və binanın təmizlənməsi
16-dan 18-dək	İstirahət
18-dən 19-dək	Buzovların təmizlənməsi
19-dən 20-dək	Üçüncü yemləmə
20-dən 6-dək	Gecə istirahəti

və diri çəkirlərinə görə taylaşdırırlar ki, güclü buzovlar zəiflərin yemini yeməsin.

Cədvəl 2. Otlıq dövründə körpə buzovların başlamaq üçün gündəlik iş rejimi

İşlərin adı	Saatlar		
	yazda	vayda	payızda
Otarma və suvarma	5-dən 12-dək	3-dən 11-dək	6-dən 12-dək
İstirahət yemləmə və təmizləmə	12-dən 15-dək	11-dən 17-dək	12-dən 15-dək
Otarma və suvarma	15-dən 23-dək	17-dən 23-dək	23-dən 24-dək
İstirahət yemləmə və suvarma	23-dən 5-dək	23-dən 5-dək	22-dən 6-dək

Bir yaşdan yuxarı danaların yem paylarında otun üçdə bir hissəsini yazlıq arpa, ya da vələmir küləsi ilə əvəz etmək olar. Buzovlara yedizdirilən yemlərin tərkibində onların ehtiyacını təmin edə biləcək miqdarda mineral maddələr olmadıqda yem payına norma üzrə mineral yemlər (xörək duzu, tabaşir, sümük unu və s.) əlavə edilməlidir.

Gündəlik yem payına daxil edilən hər bir yemi üç hissəyə bölərək, birinci növbədə qüvvəli, sonra şirəli, ən axırda isə qaba yem hissəsini yedirtmək məsləhətdir, çünki qüvvəli və şirəli yemlərin birinci növbədə yedirilməsi mədə şirəsinin sürətlə əmələ gəlməsinə və yemlərin tez həzm olmasına yardım edir(3).

Demək, sağlam və yüksək məhsuldar heyvanlar yetişdirmək üçün buzovları istər südəmə dövrə, istərsə də bu dövrdən sonra müəyyən sxem və normalar üzrə yetişdirmək lazımdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Z.Q.Verdiyev. Maldarlıq. III hissə. Bakı, Maarif, 1977, 256 s.
2. A.B.Бакаев. Животноводство. М.: Агропромиздат, 1985, 512 с.
3. В.Ə.Байрамов və baş. Azərbaycanda maldarlıq. Bakı, Azərnəşr, 1991, 152 s.

Ш.И.Мамедова

Система выращивания молодняка включает в себя комплекс мероприятий: получение здоровых, с крепкой конституцией животных, обладающих способностью высокой продуктивности; рациональную организацию их кормления, содержания и подготовки к производству продукции в конкретных технологических условиях. Основной путь реализации этих требований-направленное выращивание животных. Поэтому прежде чем приступить к выращиванию животных, необходимо определить, для каких целей они выращиваются: как племенные или как ползовательные, для получения от них в дальнейшем молока или мяса. В соответствии с этим составляют план направленного выращивания молодняка. В нем отражают намечаемый прирост и живую массу в разные возрастные периоды, условия кормления и содержания при выращивании. В основе разработки наиболее целесообразной системы выращивания лежат биологические закономерности их индивидуального развития, изменение требований к кормлению и содержанию в разные возрастные периоды.

Ключевые слова: кормление, молозива, кормовые рецепты, разведения, продуктивность

Technology of breeding calves

Sh.I.Mamedova

Rearing system includes a range of activities: getting healthy, with a strong constitution of animals that have the ability of high productivity; rational organization of their feeding, maintenance and preparation for the production of products in a specific process conditions. The basic way of implementing these requirements, the direction of growth of animals. Therefore, before proceeding to raise animals, you must determine the purposes for which they are grown: as tribal or polzovatelnye to get from them in the future of milk or meat. In accordance with this plan are aimed rearing. It reflects Scheduled to gain and body weight at different ages, conditions of feeding and housing for growing. At the heart of the development of the most appropriate production systems are biological patterns of their individual development, changing the requirements for feeding and keeping at different ages.

Key words: feeding, colostrums, feed recipes, breeding, productivity

